

DR. STRANGELOVE OR: HOW I LEARNED TO STOP WORRYING AND LOVE THE BOMB – КОМУНИЗМЪТ КАТО РЕАЛНА ИЛИ ИМАГИНЕРНА ЗАПЛАХА ЗА САЩ ПРЕЗ 60-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

Магдалена Властанова

Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb от 1964 г. е част от своеобразна трилогия на режисьора Стенли Кубрик – първият филм, от които е „Paths of glory“ (1957), а третият – „Full metal jacket“ (1987). Всяка една от тези продукции има специално място в представата, която режисьорът изгражда за безумието на войната. По време на зрелия си период американецът винаги се завръща към една и съща тема, която според него би трябвало да тревожи безутешно индустриалното общество. От едната страна на пропастта са научните и технологичните изобретения на периода, а от другата са социалните, политическите и моралните неспособности на модерния човек. Напредъкът в областите на науката и технологията не съответства на мъдростта на тогавашното поколение, което не желае да си зададе въпроса дали нововъведенията ще навредят повече отколкото да помогнат. Кубрик за пръв път се сблъсква с този въпрос в Dr. Strangelove¹. Именно това прави вторият филм от трилогията най-сатиричният и сюрреалистичният войн в културната война. Борбата е не само между демокрация и недемокрация, борбата е за това гражданите да погледнат без насадени предразсъдъци

¹ Bogle, L. L., The cold war: Cold war culture and society. Routledge, 2001, p. 217.

на реалната политическа, военна и международна обстановка. Душите и умовете на зрителите биват разтърсени до основи, но режисьорът знае, че това е най-сигурният начин посланието му да достигне до най-съкровените места у всеки човек.

Първоначалната идея на “Dr. Strangelove” е да се създаде мелодрама в духа на Студената война, която да се фокусира върху опасностите на инцидентния ядрен холокост. Кубрик желае да екранизира британския роман „Red alert“ като се придържа възможно най-много към оригинала. Към 1963 г. режисьорът започва методично да се образова по темата за ядрения Армагедон от над 70 книги, желаейки със своя филм да подпомогне ограмотяването и на публиката. Американските медии, в лицето на списанията „Life“ и „U.S. news and world report“, представят един не особено притеснителен развой на живота на обикновения гражданин след ядрена атака. Данъкоплатецът би бил способен да подписва чековата си книжка, ако банката е поразена и дори да си осигури подслон за 700 долара, в който да побере 5-членно семейство. В разрез с тази идилична картина се оповестява изследването на корпорация РАНД², според което една атака с 3000 мегатонен заряд би убила 80 процента от населението на САЩ. Жителите на Съединените щати се чувстват объркани и дезинформирани от противоречащата си информация – на кого да вярват, на мас медите или на неправителствените организации?!

Стенли Кубрик трябва да избере коя гледна точка ще представи и как ще защити тезата си, като едновременно я направи разпознаваема за аудиторията, но и не загуби същността ѝ. В периода 1960 – 1963 г. се случват редица събития, които „затоплят“ Студената война. През май 1960 г. самолетът на Гари Пауърс е свален на съветска територия. През април 1961 г. се разиграва фиаското в Залива на прасетата в Куба. През юли в телевизионно обръщение президентът Кенеди призовава да се търси подслон, заради падане на радиоактивни частици. През август същата година се издига Берлинската стена, а СССР оповестяват, че подготвят ядрени тестове в атмосферата. През октомври 1962 г. се развива Кубинската ракетна криза, която е връхната точка в изострянето на отношенията между двете суперсили САЩ и СССР. Целта на режисьора не е да пресъздаде наскоро разразилата се Карибска криза, но публиката и критиката

² Корпорация RAND е американска неправителствена организация, чието название е абrevиатура на „research and development“. Тя е създадена на 14 май 1948 г., за да спомага проучванията и анализите на американските въоръжени сили. Първоначалната цел на организацията е да увеличава и разпространява научните и образователните си достижения за благото и сигурността на Съединените щати. Посетен на 16.9.2019 г., 13:03 ч.

<https://www.rand.org/about/history.html>

възприемат филма по този начин. Под влиянието на сценариста Тери Саутърн Кубрик затвърждава намерението си да промени из основи своята творба. Чрез фантазия и фарс се постига така нужния според тях тон, а не чрез мелодраматични диалози и дълги прочувствени паузи. Филмът печели 5 млн. долара от домашния пазар, превръщайки се в най-доходоносния проект на Columbia за 1964 г., въпреки откритата им кампания за анти-промоционална кампания на филма (на билетните касите продавачите казват, че филмът не се излъчва и предлагат алтернативни заглавия). Публиката възприема „Dr. Strangelove“ по скоро като комедия, отколкото като апел, който си заслужава да му бъде обърнато сериозно внимание³.

Локациите, сюжетната линия и националността на по-голямата част от персонажите предизвиква много по-голяма враждебност към Dr. Strangelove от страна на американците вместо от страна на британците. По време на предпродукцията Кубрик се свързва с американските военновъздушни сили, проучвайки възможността за сътрудничество. Те му отказват с мотива за изкривеното представяне на програмата за контрол над ядрените ракети, както и на самите военни като умопобъркани и жадни за кръв хора. Американските военносслужещи твърдят, че главнокомандващият на базата не може да нареди самостоятелно на самолет да натовари атомна бомба и да определи цел за пускането ѝ. Само президентът или неговият заместник знаят кода за атака и го съобщават на командващите базите. Стенли Кубрик, от своя страна, твърди, че не се опитва да предупреди хората за възможни недостатъци на системата за ядрен контрол, правейки псевдо-документален филм. Неговата истинска цел е да отправи послание. Именно поради възникналото неразбирателство екипът зад „Dr. Strangelove“ премества целия работен процес във Великобритания. Снимките на филма са ситуирани в Шепертън студио. Това се оказва още един плюс за продукцията, тъй като многоперсонажният Питър Селърс получава възможност да снима в родната си страна, която не може да напусне в този период⁴. Той се превъплъщава в три ключови за продукцията образа – президентът Мъфли, капитан Мандрейк и д-р Стрейнджлов⁵.

Политическата обосновка във филма е силно свързана с идеологията на либералния консенсус. Според британския икономист и професор в Лафбороуския

³ Shaw, T., *British cinema and the Cold war: The state, propaganda and consensus*. I. B. TAURIS, 2001, p. 125-126.

⁴ Питър Селърс е в процес на развод и има забрана за напускане на територията на Великобритания до окончателното приключване на бракоразводния процес.

⁵ Suid, L. H., *Guts and glory: The making of the American military image in film*. The university press of Kentucky, 2002, p. 232-235.

университет, Джофри Ходгсън, тя представлява общ набор от вярвания и ценности сред американските граждани от 50-те години и се гради върху два основни постаментата – че структурата на американското общество е приблизително еднородна и че комунизмът е очевидна заплаха за оцеляването на САЩ и неговите съюзници⁶. Филмът на Кубрик се опитва да обори втория постамент по един нестандартен начин. Четирите измерения на либералния консенсус по време на Студената война са антикомунистическа параноя, културната неспособност за осъзнаване на важността на ядрената война, различните ядрени стратегии и сляпата вяра на модерния човек в технологичния прогрес. И четирите характеристики са застъпени в образите на различни централни персонажи от “Dr. Strangelove”.

Критиката на антикомунистическата параноя е представена чрез ген. Джак Д. Рипър. Той е главното действащо лице в първата част на филма, а посланията му се разкриват в диалога между него и капитан Мандрейк:

- *Мандрейк, виждал ли си някога комунист да пие чаша вода? Водка, това пият те, нали? Вода никога – по никакъв повод комуняга не би пил вода, не и без основателна причина... Мандрейк, водата е извор на живот: седем десети от повърхността на Земята е водна. 70 процента от теб са вода. И като човешки същества, аз и ти, имаме нужда от чиста вода, за да поддържаме безценните си човешки течности. Не си ли се чудел защо пия само дестилирана или дъждовна вода, или чист твърд алкохол?... Чувал ли си някога за нещо наречено флуоризация? Осъзнаваш ли, че флуоризацията е най-чудовищният и опасен заговор на комунистите, пред който сме се изправяли някога?*⁷.

Майор Т. Джей. „Кинг“ Конг отразява невъзможността на обикновения американец от 60-те години да прецени как ядрената сила би повлияла на развоя на войната и на живота след нея. Той възприема ядрената бомба чисто и просто като способ за постигането на целта, която е да се защити родината и да се нанесе безапелационна победа над врага. Подобен род сцени са характерни за филмите от периода на Втората световна война, а чувството на анахронизъм се подсилва от употребата на каубойска

⁶ Rollins, P. C., Hollywood as historian: American film in a cultural context. Charles Maland. Dr. Strangelove (1964): nightmare comedy and the ideology of liberal consensus. The university press of Kentucky, 1998, p. 191.

⁷ Mintz, S., Randy W. Roberts, Hollywood's America: Twentieth-century America through film. Charles Maland, A shifting sensibility. Dr. Strangelove: Nightmare comedy and ideology of liberal consensus. Wiley-Blackwell, 2010, p. 249.

шапка и тематичния музикален фон с песента “When Jonny comes marching home”, връщайки у публиката изгубените чувства на завоеватели на континента.

Проблемът с различните ядрени стратегии в американската външна политика е засегнат най-силно в разигралата се сцена в Пентагона. Там се изправят един срещу друг, а не както би трябвало да работят в екип, президентът Меркин Мъфли и генерал Бък Търгидсън. Президентът е най-трезво мислещият, но и най-неспособният да наложи гледната си точна сред аудиторията от високопоставени военни и дипломати. Генералът е олицетворение на твърдолинейния подход във воденето на политика и война, за който броят на жертвите е оправдан, стига да надвишава този на дадените от врага. Диалогът между тях предава есенцията на разбиранията им за живота и смъртта:

- *Ние не сме на прага на решение не само за нас като човешки същества, но и за нас като нация. Истината невинаги е лицеприятна. Но сега е наложително да се направи избор между две следвоенни обстановки, за който по-късно можем да съжаляваме...*

- *Вие говорите за масово убийство, не за война, генерале.*

- *Господин президент, не казвам, че няма да си изцапаме ръцете, но няма да има повече от 10, най-много 20 милиона убити...*

- *Историята няма да ме запомни като най-големият масов убиец след Хитлер.*

- *Може би щеше да е по-добре да се тревожите за американските граждани вместо за образа си в учебниците по история, господин президент⁸.*

Сляпата вяра в технологиите на модерния човек е тематично застъпена в “Dr. Strangelove” чрез раздаването на пароли за всяка дейност и новите съмнителни правила за тяхното ползване. Военната йерархия се изгражда въз основа на правомощията на нейните членове и това до каква степен те биха могли да повлияят на мащабни акции и събития. Филмът ни представя упованието в усъвършенстваната система на военните, която, обаче, претърпява пълен крах, заради развален радио предавател. Сюжетът на филма изначало залага на грешни предпоставки за събитията – positive control system използва като основен механизъм този на директната устна заповед, а не на такава, получена от черна кутия, липсата на която автоматично налага прекратяване на мисията. Следователно няма как без знанието на президента да се нареди атака над

⁸Kubrick, S. (Producer/Director). (1964). Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. [Special edition DVD]. United Kingdom: Hawk film. (32:10-33:11).

СССР, или която и да е друга страна, с ядрени глави. Зрителят дори за миг не би допуснал, че гледа научно-популярен или документален филм и следователно трябва постоянно да е нащрек за заложените от Кубрик „мисловни“ капани в сюжетното действие.

Няколко личности си съперничат за титлата прототип на образа на д-р Стрейнджлов. Най-вероятният претендент е Херман Кан, един от основателите на Хъдзановия институт. Той е футурист, започнал своята кариера на военен стратег и системен теоретик в корпорация РАНД. Ученият става известен в периода на Студената война с разработването на теории за „немислимото“ и планирането на различни сценарии за света след ядрената война. През 1960 г. в пика на Студената война, породен от кризата около Спутник⁹ и разразилата се надпревара за космоса между САЩ и СССР, Кан издава своята книга „За термоядрената война“. Трудът е планиран като своеобразно продължение на германската класика от деветнадесети век „За войната“. Футуристът става популярен с изобретяването на лингвистичния трик за употреба на думата „само“ за цивилните жертви – например „ще загинат само 2 милиона души“. Списание „Scientific American“ определя книгата му като „морален трактат върху масовите убийства; как да ги планирате; как да ги извършите; да се отървете от последиците; как да ги оправдаете“¹⁰.

- Доводи за: Стрейнджлов се позовава на свой труд за корпорация „Bland“, препратка към името на небезизвестната корпорация; препратки към футуризма на Кан; най-известният теоретик на ядрената война за периода.

- Доводи против: роден в Америка; никога не е бил нацист.

Второто предположение е за политика, дипломата и геополитическия съветник Хенри Кисинджър. През 1955 г. той е консултант към Съвета за национална сигурност, а между 1955-1956 г. е началник на персонала по въпросите за ядрените оръжия и международната политика в Съвета по международни отношения. До началото на

⁹ Кризата около Спутник е период на страх и притеснение за Западните държави, свързан с нарастващата технологична пропаст между СССР и САЩ. Началото ѝ е поставено от изстрелването на първия в света изкуствен сателит Спутник 1 на 4 октомври 1957 г. и инициира надпреварата за овладяване на космоса между суперсилите. В следствие на нея е създадена НАСА, но американците губят чувството си на технологично превъзходство.

Roger D. Launius, Sputnik and the origins of the space age, посетен на 30.10.2020 г., 7:53 ч.

<https://history.nasa.gov/sputnik/sputorig.html>

¹⁰ Siano, B., A commentary on „Dr. Strangelove“. Just who is Dr. Strangelove, really?, посетен на 3.10.2020 г., 14:43 ч.

<http://www.visual-memory.co.uk/amk/doc/0017.html?LMCL=MRDUQp&fbclid=IwAR3mQkJznAyc9J-37AKbpKH5b1Y0q3RAfQ8KCokfit8dOmX41ztMD4evWqg>

продукцията на “Dr. Strangelove” дипломатът има издадени две книги, свързани с американската външна политика и ядрените оръжия – „Ядрените оръжия и международната политика“ (1957) и „Необходимостта да направиш избор: Перспективи на американската външна политика“ (1961). Първата му книга е критика към администрацията на Айзенхауер и ядрената доктрина “massive retaliation”, като Кисинджър тиражира открито използването на тактически ядрени оръжия в обичайния курс за водене на война¹¹.

- Довод за: издадените му книги; кариерата му през 50-те години; германското му потекло; акцентът му, който силно наподобява този на Стрейнджлов.
- Доводи против: никога не е бил нацист, тъй като е евреин.

Третата личност е Джон фон Нюман, близък съратник на Кан. По време на Втората световна война Нюман работи по проекта Манхатън. През 1950 г. става консултант към Групата за оценяване на оръжейните системи, чиято основна функция е да съветват Секретарят по отбрана на САЩ. Фон Нюман също така е съветник към: Проектът за специални оръжия на въоръжените сили, занимаващ се с военните аспекти на ядреното оръжие; към ЦРУ; към Комисията по ядрена енергия. Като унгарски емигрант ученият се притеснява, че Съветският съюз може да постигне ядрено превъзходство и по този начин да владее света без да го унищожава. Фон Нюман създава и популяризира теорията за взаимно унищожение (MAD), чрез която, според него, САЩ ще триумфират над нацизма, фашизма и съветския комунизъм.

- Доводи за: милитаристично настроен; привърженик на използването на ядрени оръжия.
- Доводи против: ненавижда тоталитарния строй и се бори против него.

Четвъртият заподозрян за прототип на Стрейнджлов е Едуард Телер, който е известен като бащата на въглеродната бомба, разработена в сътрудничество със Станислав Улам. Научните му открития му носят редица награди, сред които Нобелова награда за мир и награда Алберт Айнщайн. Телер убеждава американския президент Роналд Рейгън, че Инициативата за стратегическа отбрана е напълно постижима концепция. Той е инициатор и един от свидетелите по делото срещу своя колега Робърт Опенхаймер – обвинява го в подривна дейност в периода на пик на Маккартизма.

¹¹ Theodore Draper, Little Heinz and big Henry, New York Times, September 6, 1992, Late edition final, посетен на 16.10.2020 г., 17:38 ч.

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/12/06/specials/isaacson-kissinger.html>

- Доводи за: нечестните му ходове с цел кариерно развитие; публично промотиране на атомните оръжия; чуждестранен акцент, който за нетренирано ухо може да звучи като немски.
- Доводи против: унгарско потекло; напуска Унгария при завладяването ѝ от нацистите.

Петата личност е германски космически инженер на име Вернер фон Браун. Той заедно с още 1 600 германски учени, инженери и техници бива преместен тайно от нацистка Германия в САЩ чрез операция „Кламер“¹². След край на Втората световна война фон Браун се превръща в главния експерт в полето на ракетостроенето, поради което не получава присъда за употребата на робски труд в Пеенеамунд и Нордхаузен.

- Доводите за: известността му; германското му потекло; бивш отявнен нацист; създава си образ на коравосърдечен учен, за който моралът и съпричастността не са от решаващо значение.
- Доводи против: ядрен учен, а не теоретик на ядрения баланс на силите.

Според мен идеята на Стенли Кубрик е да създаде събирателен образ на учения от 60-те години на XX век. Всички претенденти за прототип на д-р Стрейнджлов са с чуждестранно потекло, което за удобство на филмовия сюжет е избрано да бъде немско. Нацистският оттенък придава допълнителна доза сатира и гротеска към продукцията, а и се позовава на реални събития. Тезите на парализирания учен се доближават доста до прокламираните от Херман Кан, Джон фон Нюман и Хенри Кисинджър за възможната полза от употребата на ядрени оръжия. Комбинирането на различни характеристики на популярните ерудити от този период на Студената война ни представят „идеалния“ войн-учен – безскрупулен, обърнат единствено с лице към бъдещето и абсолютно незаинтересован от съдбата и участието на хората в своето съвремие.

Кубрик използва единствено три локации за направата на Dr. Strangelove. Това подчертава тяхната значимост, което по никакъв начин не отнема от динамиката му. Първата арена на действие е щаб-квартирата на американските военновъздушни сили, ситуирани в Бърпълсон. Главни действащи лица са капитан Леонел Мандрейк и генерал

¹² Операция „Кламер“ – тайна програма на Joint intelligence objectives agency (JIOA) агенция за съвместни разузнавателни действия, създадена през 1945 г. дейностите на операцията се извършват в периода след края на Втората световна война до 1959 г. Основната цел на програмата е Съединените щати да придобият предимство спрямо Съветския съюз в периода на Студената война и по-конкретно в надпреварата за овладяване на космоса. СССР сформира подобна операция „Осоавиахим“, стартирала на 22 октомври 1946 г.

Джак Д. Рипър, командващият ѝ офицер. Техният телефонен разговор протича необичайно, тъй като генералът изрично пита подчинения си дали разпознава гласа му, защото е изключително важно. Капитанът безпрекословно приема заповедите за привеждане в действие на код „червено“ и активни военни действия. Мандрейк не подлага на съмнение думите на генерала за започналата съветска атака и най-вече фактът, че тази класифицирана информация се дава на нископоставен член във военната йерархия. В изпълнение е приведен план „Р“ за незабавно мобилизиране на прелитащите около СССР бомбардировачи и поставянето на новата им задача за пускане на атомни бомби. Според съдържанието на плана всички радиопредаватели в кабините на изстребителите трябва да сменят честотите си за комуникация, като незабавно преустановят контакт с външния свят. Рипър предотвратява възможността за отмяна на заповедта към патрулиращите самолети чрез въвеждането на секретен трибуквен код. Всеки един от самолетите носи бомба с 50 мегатонен заряд, която умножена по 16 дава заряда на бомбите, които са използвани от всички армии през Втората световна война. Бомбардировачите се намират на 2 часа път от своите мишени в сърцето на съветската територия.

Клаустрофобичните атмосфера се нажежава допълнително с преместването на локацията към вътрешността на кабината на майор „Кинг“ Конг. Военният е представен като добродушен тексасец, който първоначално счита заповедта за шега на своите колеги. След като се свързва повторно с базата, за да се убеди в истинността ѝ, Конг надява своята бойна каубойска шапка и държи патриотична реч пред своя екипаж. В нея той набляга на това, че родината разчита на тях, а момчетата ще получат признание и премии след успешно приключената задача.

Сюжетът отново ни връща при генерал Рипър, който е отрязал комуникационните канали с базата и провежда инструктаж за борба с врага:

- *Комунистите нямат милост към човешкия живот, дори и към своя живот, и за това съм длъжен да ви обърна специално внимание към необходимостта да сте изключително наблюдателни. Врагът може да дойде да се бие лице в лице с вас или може да се появи дори в нашите униформи, но независимо как дойде трябва да го спрем. Не бива да му позволяваме да установи командването си над тази база. Сега ще ви дам три прости правила:*

1. *Не вярвайте на никого независимо от униформата или ранга му, освен ако не ви е познат лично.*

2. *Всеки или всичко, което навлезе в обсег от 2 000 ярда в периметъра ни трябва да бъде обстрелвано.*

3. *Ако някой непознат за Вас ви задава лични въпроси приежете, че базата и екипажът ѝ са загубени. Всяка промяна на тези правила ще бъде по мое лично нареждане¹³.*

Капитан Мандрейк започва да подозира, че има нещо нередно в иницирирането на план Р, тъй като все още няма официално потвърждение на предполагаемата съветска атака, а по радиото пускат танцувална музика вместо нареждания за извънредното положение. Влизайки в офиса на генерал Рипър не отдава особено значение на деликатното заключване на офисната врата на генерала и това, че де факто той няма право да излезе от периметъра на внимание на главнокомандващия си. Рипър продължава да твърди, че решението за атака над СССР е взето от президента и помощниците му в Пентагона. Замаян от потока на мисълта си, той разкрива истината несъзнателно: *„Войната е прекалено важно занятие, за да не бъде оставено в ръцете на генералите... Това може и да е било вярно преди 50 години, но днес войната е прекалено важна, за да бъде оставена на политиците. Те не са получили необходимата подготовка, нямат нужната стратегическа мисъл. Не мога повече да стоя в страни и да наблюдавам комунистическите внедрявания, комунистическите втълпявания, комунистическите подривни дейности и международната комунистическа конспирация да увредят скъпоценните ни телесни флуиди“¹⁴.* Мандрейк открива, че заповеди за атака към СССР не са изпратени от Пентагона и веднага ги алармира за случващото се.

Третата локация, в която ни пренася Кубрик, е най-важната за оформянето на политическата сатира – военната зала на Пентагона. Тя е голяма и мрачна, в центъра ѝ се намира кръгла маса, над която има пръстен от светлини, образуващ ироничен ореол над главите на американския политически и военен елит. Също като другите локации във филма и военната зала е изолирана и с изцяло мъжко присъствие. Едва след 20-тата минута на филма се появява президентът Мъфли, който би трябва да е централен персонаж и най-авторитетната личност по въпросите за бомбардировка над СССР. Същността на план Р се състои в това, че според него военни от ниския ешелон могат да

¹³ Kubrick, S. (Producer/Director). (1964). Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. [Special edition DVD]. United Kingdom: Hawk film. (14:00-15:00).

¹⁴ Kubrick, S. (Producer/Director). (1964). Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. [Special edition DVD]. United Kingdom: Hawk film. (22:09- 22:54).

наредят започването ядрена атака в случай, че върховният главнокомандващ и/ или Вашингтон са били унищожени. Планът е подписан собственоръчно от Мерклин Мъфли и бомбардировачите не могат да бъдат върнати в изходна позиция без заповед, съдържаща трибуквен префикс. 27 000 комбинации трябва бързо да бъдат съобразени, а тази задача би отнела поне ден на най-мощния компютър, с който разполагат американците. Главни опоненти за това кой е най-правилният курс на действие са генерал Търгидсън и президентът Мъфли. Военнослужещият предлага в съвсем спокоен тон на президента да се възползва от удобния случай и да довърши Съветския съюз като изпрати още самолети в подкрепление на бомбардировачите. Твърдолинейният генерал въплъщава част от стратегите на Студената война, изповядващи идеологията на превантивната война.

Президентът настоява съветският посланик, Алексей де Садески, да бъде поканен във Военната зала в Пентагона и да участва активно в процеса на вземане на решения. Разиграва се комична, но и показателна за времето ситуация. Мъфли заварва Търгидсън и де Садески в схватка, заради шпионски фотоапарат-кибрит и всеки от тях обвинява опонента си, че го е подхвърлил. Двете версии са еднакво достоверни в очите на президента, който въплъщава реалните хора, за чиито сърца и умове се борят капиталистическия и комунистическия лагер. Няколко мига по-късно главнокомандващият вече разговаря със съветския първи, наречен в наратива Димитрий, вместо официалното обръщение премиер Кисъв. Репликите напомнят повече на сърдечен разговор между отдавнашни съпрузи, а не между държавни глави, с което се засилва сатиричния тон на лентата. Мъфли прискърбно съобщава на съветския премиер, че „един генерал, който леко не е наред с главата“ е наредил започването на ядрената атака срещу СССР, а самолетите няма как да бъдат върнати в изходна позиция.

На 43-тата минута зрителите получават потвърждение на най-страшните слухове от началото на филма – машината на Страшния съд съществува и е в бойна готовност. Де Садески потвърждава, че тя ще заличи всички живи форми на Земята, независимо дали са хора или животни. След 10 месеца земната повърхност ще бъде мъртва като лунната. В основата на смъртоносната ѝ мощ е кобалториум джи, радиоактивен елемент, с помощта на който след взрив над Земята в продължение на 93 години ще кръжи радиоактивен облак. Съоръжението е построено с цел да се намалят разходите на Съветския съюз за превъоръжаване, защото той вече изостава в надпреварата за космоса и мира. Цената на устройството се равнява на разходите за превъоръжаване за една година, а с построяването ѝ се осигурява свободен капитал за местните, както и

солиден ултиматум срещу вражески атаки. Посланикът твърди, че са се решили на подобна крайна мярка след като прочитат статия в New York Times за възможното построяване на това ултимативно оръжие. Тук ясно личи парафразата на действителните събития около кризата Спутник. Именно тогава знаменитият вестник нарича съветския триумф с изстрелването на първия изкуствен сателит в космоса пропаганда с цел издигане на престижа. Новината идва след няколко дни на засилен медиен интерес и създаване на масова истерия у обикновени американски граждани за немислимото до този момент превъзходство на СССР над САЩ.

Съществена част от сюжетната линия е заета от опитите за предотвратяване на неототоризираната ядрена атака. Президентът нарежда на сухопътните сили на САЩ, под ръководството на полковник „Бат“ Гуано, да атакуват базата в Бърпълсон. Генерал Рипър избира самоубийството пред това да бъде заловен, но заключеният с него капитан Мандрейк впряга целия си мисловен потенциал и успешно разбива трибуквения код, чрез който се сигнализира връщането към първоначалните позиции на самолетите. Изглежда, че опасността е преминала до момента, в който се установява, че един от самолетите не е получил съобщението за прекратяване на мисията. По лошо стечение на обстоятелствата (бел. Ред. След сражение със съветски самолет) летателният апарат на майор Конг е с повреден радиопредавател, а впоследствие и врата за пускане на бомбата. Тези събития не успяват да попречат на месианската мисия на тексасеца, който в крайна сметка с радост жертва живота си за родината и възкачил се на бомбата се отправя към вечността¹⁵.

Последната четвърт на филма ни представя комично-нереалистичния образ на бившия нацистки учен – д-р Стрейнджлов, чиято ръка е атрофирала във вечен нацистки поздрав. Ученият е гениален, заради идеите си за ядрена война и за (не)възможното човешко оцеляване, но точно те са главната причина да загуби своя разсъдък и полет на мисълта. Д-р Стрейнджлов с широка усмивка на лице обяснява в ужасяващи детайли как ще се осъществи взрива. Според него в основата на замисъла е изграждането на огромна система от компютри, който да успеят да отчетат американската атака върху съветска територия. С неговия образ е свързан и епилогът на филма – как ще се съхрани човечеството след активирането на машината на Страшния съд. Ученият предлага група американци да бъдат затворени в мините с цел възпроизводство за приблизителен

¹⁵ Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. Stanley Kubrick. American film institute catalog. Посетен на 29.06.2019 г., 14:12 ч.

<https://catalog.afi.com/Catalog/moviedetails/23082>

период от 100 години. На всеки мъж се падат по 10 жени, а ръководният елит е с предимство, за да запази традициите и порядките от преди апокалипсиса. Чрез компютър ще се селектират подходящите кандидати въз основа на критерии като възраст, плодовитост, здраве, интелигентност, жизненоважни умения. Според Стрейнджлов ядрените реактори могат да дават почти неизчерпаема енергия, парниците да се ползват за растениевъдство и да се развъждат животни под земята, и така с помощта на 700 000 души за 20 години да се достигнат производствените и жизнени нива към 1964 г.

Накрая достигнал апогея на своя екстаз, Стрейнджлов забравя, че не е в нацистка Германия и изкрещява „Mein Fuehrer” към президента на САЩ. Филмът приключва с пускането на ядрената бомба, а това как ще изглежда светът след нея е оставено на въображението на зрителя¹⁶. Отношението на Кубрик към оръжейния баланс на силите е като към *„Деликатен баланс на ужаса. Ако си слаб, може по този начин да предизвикаш да ти нанесат първия удар. Ако станеш твърде силен, може да предизвикаш изпреварващ удар. Ако се опитваш да поддържаш деликатния баланс, това се превръща почти в неизпълнима задача, защото секретността пречи да знаеш какво прави срещнатата страна, както и обратното, и така до безкрай...”*¹⁷.

В заключение “Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb” е своеобразна филмова енциклопедия за най-наболелите въпроси в политическия и военния живот на САЩ през 60-те години на XX век. Филмът е базиран на британския роман „Red alert”, но в окончателната му версия преобладава сатиричният тон. Комедийните елементи правят политическите послания по-лесно разбираеми за публиката, която бива запозната с постулатите на либералния консенсус без усещането, че наблюдават документални кадри. Чрез диалозите между главните герои се откроява страхът от комунизма в множеството му проявления – антикомунистическата параноя, различните стратегии за използването на ядреното оръжие, инфилтрация на комунисти в правителствени или военни структури, образът на антихуманно отношение на комунистите. Само едно доказателство, но най-страшното, е дадено в ползва на теорията за комунистическата заплаха над демокрацията. Създаването на машината на Страшния съд е парадокс на мисълта – само чрез смъртта на живите форми на живот

¹⁶ Dimare, P. C., Movies in American history: An encyclopedia, volume 1. ABC CLIO, 2011, p. 135-138.

¹⁷ Siano, B., A commentary on “Dr. Strangelove”. Introduction, посетен на 3.10.2020 г., 13:39 ч.

<http://www.visual-memory.co.uk/amk/doc/0017.html?LMCL=MRDUQp&fbclid=IwAR3mQkJznAyc9J-37AKbpKH5b1Yoq3RAfQ8KCokfit8dOmX41ztMD4evWqg>

ще се достигне до постоянен мир и ново начало. Пред тази машина, обаче, няма да се отсъжда за вината на отделните индивиди, а обратно – решенията на единиците ще засегнат безвъзвратно масите. Американците също са представени като способни на грешки същества, които невинаги са подбуждани от чисти мисли и цели. В старанието си да очернят максимално СССР неминуемо се сбoguват с демократичните принципи. По мое мнение посланието на режисьора и сценарист Стенли Кубрик е изцяло предупредително – всеки човек трябва самостоятелно да се информира за случващото се, дотолкова доколкото това му се позволява от властимащите. След това зрителят трябва да вземе своето информирано решение на чия страна е, а впоследствие да отстоява своя избор. Само по този начин може да има претенция за някаква степен на влияние върху собствения си живот и върху курса на историята.

Библиография:

Кирилица

1. Корпорация RAND – абревиатура на „research and development“; американска неправителствена организация, създадена на 14 май 1948 г., за да спомага проучванията и анализите на американските въоръжени сили. Първоначалната цел на организацията е да увеличава и разпространява научните, образователните и благотворителните си достижения за благо и сигурността на Съединените щати. Посетен на 16.9.2019 г., 13:03 ч.

<https://www.rand.org/about/history.html>

2. Операция „Кламер“ – тайна програма на Joint intelligence objectives agency (ЖЮА) агенция за съвместни разузнавателни действия, създадена през 1945 г. дейностите на операцията се извършват в периода след края на Втората световна война до 1959 г. Основната цел на програмата е Съединените щати да придобият предимство спрямо Съветския съюз в периода на Студената война и по-конкретно в надпреварата за овладяване на космоса.

3. Кризата около Спутник е период на страх и притеснение за Западните държави, свързан с нарастващата технологична пропаст между СССР и САЩ. Началото ѝ е поставено от изстрелването на първия в света изкуствен сателит Спутник 1 на 4 октомври 1957 г. и инициира надпреварата за овладяване на космоса между суперсилите. В следствие на нея е създадена НАСА, но американците губят чувството си на технологично превъзходство.

Roger D. Launius, Sputnik and the origins of the space age, посетен на 30.10.2020 г., 7:53 ч.

<https://history.nasa.gov/sputnik/sputorig.html>

Латиница

4. Bogle, L. L., The cold war: Cold war culture and society. Routledge, 2001, p. 217.

5. Dimare, P. C., Movies in American history: An encyclopedia, volume 1. ABC CLIO, 2011, p. 135-138.

6. Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. Stanley Kubrick. American film institute catalog. Посетен на 29.06.2019 г., 14:12 ч.

<https://catalog.afi.com/Catalog/moviedetails/23082>

7. Gianos, P. L., Politics and politicians in American film. Greenwood publishing group, 1999, p. 142.

8. Mintz, S., Randy W. Roberts, Hollywood's America: Twentieth-century America through film. Charles Maland, A shifting sensibility. Dr. Strangelove: Nightmare comedy and ideology of liberal consensus. Wiley-Blackwell, 2010, p. 249.

9. Rollins, P. C., Hollywood as historian: American film in a cultural context. Charles Maland. Dr. Strangelove (1964): nightmare comedy and the ideology of liberal consensus. The university press of Kentucky, 1998, p. 191.

10. Shaw, T., British cinema and the Cold war: The state, propaganda and consensus. I. B. TAURIS, 2001, p. 125-126.

11. Siano, B., A commentary on "Dr. Strangelove". Just who is Dr. Strangelove, really?, посетен на 3.10.2020 г., 14:43 ч.

<http://www.visual-memory.co.uk/amk/doc/0017.html?LMCL=MRDUQp&fbclid=IwAR3mQkJznAyc9J-37AKbpKH5b1Yoq3RAfQ8KCokfit8dOmX41ztMD4evWqg>

12. Siano, B., A commentary on "Dr. Strangelove". Introduction, посетен на 3.10.2020 г., 13:39 ч.

<http://www.visual-memory.co.uk/amk/doc/0017.html?LMCL=MRDUQp&fbclid=IwAR3mQkJznAyc9J-37AKbpKH5b1Yoq3RAfQ8KCokfit8dOmX41ztMD4evWqg>

13. Suid, L. H., Guts and glory: The making of the American military image in film. The university press of Kentucky, 2002, p. 232-235.

14. Theodore Draper, Little Heinz and big Henry, New York Times, September 6, 1992, Late edition final, посетен на 16.10.2020 г., 17:38 ч.

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/98/12/06/specials/isaacson-kissinger.html>

15. Kubrick, S. (Producer/Director). (1964). Dr. Strangelove or: How I learned to stop worrying and love the bomb. [Special edition DVD]. United Kingdom: Hawk film.

DR. STRANGELOVE OR: HOW I LEARNED TO STOP WORRYING AND LOVE THE BOMB – COMMUNISM AS A REAL OR IMAGINARY THREAT TO THE UNITED STATES IN THE 1960s

Magdalena Vlastanova

The plot of the film "Dr. Strangelove or: How I Learned to Stop Worrying and Loving the Bomb" presents a topic issue for the 1960s - the atomic bomb. Director Stanley Kubrick tries to present to the public, in an accessible way, the bomb's power and the consequences of its launch. The main characters are American president, who introduces the image of ordinary citizen, his opponent at the Pentagon – the hardliner General Turgidson, General Ripper who believes in communist implementation and global communist conspiracy, and lastly the utopian scientist Dr. Strangelove. Stanley Kubrick's movie does not answer the question who will win the war between communism and democracy. Kubrick's satire forces its viewers to make an opinionated choice about the usage of atomic power at warfare and to take responsibility to defend it.